

Гордана Ђоковић

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Катедра за библиотекарство и информатику

gordana.djokovic@fil.bg.ac.rs

ПРЕГЛЕДНИ РАД

УДК 027.7:001.891:001.81(497.11)

<https://doi.org/10.63356/baz.2026.006>

УЛОГА АКАДЕМСКИХ БИБЛИОТЕКА У ЕВАЛУАЦИЈИ И ПОВЕЋАЊУ ВИДЉИВОСТИ НАУЧНЕ ПРОДУКЦИЈЕ

Сажетак: Евалуација научно-истраживачког рада данас се ослања на библиометријске индикаторе који омогућавају вредновање истраживача, библиотекара и научних часописа. Видљивост и цитираност радова представљају кључне аспекте евалуације, јер већа доступност резултата доприноси већој цитираности. Стога се пажња усмерава на стратегије које радове чине лако доступним и препознатљивим на међународном нивоу.

Један од начина повећања видљивости је укључивање публикација у институционалне дигиталне репозиторијуме и националне системе за праћење научне продукције, као што је портал еНаука. Рад користи Репозиторијум Филолошког факултета као практичан пример, приказујући типове докумената, ниво доступности и расподелу публикација по часописима, као и улогу библиотекара у уносу и ажурирању података. Резултати указују да институционални репозиторијуми, уз подршку еНауке и библиотекара, могу бити ефикасан алат за евалуацију научне продукције и унапређење видљивости истраживача и институција у Србији.

Кључне речи: евалуација научно-истраживачког рада, библиометрија, институционални репозиторијуми, видљивост научних резултата, академске библиотеке, еНаука

УВОД

Евалуација научноистраживачког рада представља један од кључних елемената савремене академске праксе јер омогућава прецизну процену квалитета и утицаја научних резултата. Видљивост и цитираност радова данас се сматрају основним критеријумима за вредновање истраживача, академских институција и научних публикација.¹ Радови који су лако доступни научној заједници и који се редовно цитирају имају већи научни утицај, а повећана цитираност директно утиче на положај истраживача и институција у глобалним системима вредновања научне продукције.

Најчешће коришћено средство за вредновање научноистраживачког рада, односно мерење утицаја научника, часописа и институција, јесте анализа цитираности. Ови показатељи наглашавају значај библиометријских алата за праћење продукције и подршку у евалуацији, као и неопходност укључивања академских библиотека у ове процесе. Библиометријски индикатори, као што су број цитата, Импакт фактор часописа (IF), Хиршов индекс (H index), SJR² и SNIP,³ најчешће се добијају из међународних база података, укључујући *Web of Science* (WoS) и *Scopus*, што омогућава објективну и упоредиву анализу продукције и видљивости истраживача и институција. Међутим, ефикасност ових показатеља зависи од комплетности и доступности публикација. Због тога институције све више уводе институционалне репозиторијуме, који омогућавају трајно складиштење и лако проналажење радова, публикација и резултата пројеката. У Србији, национални портал еНаука допуњује ову инфраструктуру, омогућавајући централну евиденцију научних резултата и интеграцију са институционалним репозиторијумима. Платформа еНаука пружа податке за праћење продукције и видљивости истраживача и институција, подржава израду извештаја и анализа и повећава транспарентност научног рада на националном нивоу. На тај начин комбинација институционалних репозиторијума и националног портала омогућава објективније праћење научног учинка и боље разумевање резултата истраживања у Србији.

У складу са наведеним, рад се бави идентификовањем кључних аспеката библиотечке подршке у евалуацији научно-истраживачког рада

¹ Гордана Ђоковић, „Библиометријска анализа домаћих научних часописа из језика и књижевности у WoS и Scopus цитатним базама података“, *Књижевна историја* ISSN 0350-6428, Vol. 54, No. 178 (2022): 303.

² SCImago Journal Rank (SJR)

³ Source Normalized Impact per Paper (SNIP)

и повећању видљивости публикација, са посебним освртом на примену институционалних репозиторијума у Србији. Анализа се заснива на комбинацији теоријског разматрања библиометријских индикатора и студије случаја Репозиторијума Филолошког факултета, при чему су испитани структура података, ниво доступности публикација и расподела радова по типовима и изворима. Посебна пажња посвећена је улози библиотекара у уносу, валидацији и повезивању метаподатака, као и њиховом доприносу евалуацији научне продукције.

БИБЛИОМЕТРИЈСКИ ИНДИКАТОРИ У ЕВАЛУАЦИЈИ НАУЧНОГ РАДА

Библиометријски индикатори су важан инструмент за процену научне продукције, видљивости и утицаја радова, истраживача и институција. Они пружају квантитативне показатеље који омогућавају рангирање, вредновање, категоризацију и поређење научних часописа и радова.

Један од најпознатијих међународних библиометријских индикатора јесте импакт фактор (IF), који мери учесталост цитирања чланака објављених у одређеном часопису. Он се израчунава као просечан број цитата које радови објављени у том часопису остварују током претходне две године, чиме омогућава рангирање часописа према њиховој видљивости и утицају у међународном научном простору.⁴ Подаци за израчунавање импакт фактора преузимају се из базе Web of Science,⁵ док се његова аналитичка обрада и приказ врше у оквиру платформе Journal Citation Reports,⁶ која служи за систематско рангирање и поређење научних часописа на основу цитатних показатеља.⁷ Иако на позицију и утицај часописа утиче више различитих фактора, импакт фактор и даље остаје један од доминантних и најчешће коришћених индикатора у међународној научној пракси.⁸

Поред импакт фактора, међународне цитатне базе података нуде и читав низ других библиометријских показатеља који омогућавају свеобухватнију процену научне продукције. Тако се у бази Scopus⁹ користи

⁴ Somnath Saha, Saint, Sanjay & Dimitri A. Christakis. "Impact factor: a valid measure of journal quality?." *Journal of the Medical Library Association* 91.1 (2003): 42.

⁵ Web of Science, Clarivate <https://www.webofscience.com/> (приступљено 31. 3. 2026)

⁶ Journal Citation Reports, Clarivate, <https://jcr.clarivate.com/> (приступљено 30. 3. 2026)

⁷ Eugene Garfield, "Journal impact factor: a brief review." *Cmaj* 161.8 (1999): 979-980.

⁸ Henk Moed F, "Citation analysis of scientific journals and journal impact measures." *Current Science* (2005): 1990-1996.

⁹ Scopus, Elsevier <https://www.scopus.com/> (приступљено 31. 3. 2026)

Н-индекс, који комбинује број објављених радова и њихову цитираност, пружајући уравнотежен увид у научни допринос аутора.¹⁰ Индикатори SJR и SNIP узимају у обзир не само број цитата, већ и њихову релативну тежину, као и специфичности појединих научних области, што омогућава прецизније вредновање часописа.¹¹ Захваљујући овим показатељима, могуће је спроводити компаративне анализе на међународном нивоу, као и детаљније проучавати структуру и динамику цитатних односа у научној комуникацији.¹²

У савременој научној комуникацији све већи значај добијају и алтернативне метрике (altmetrics), које мере видљивост радова на интернету, укључујући преузимања, дељења на друштвеним мрежама и присутност у медијима. Иако ови показатељи не одражавају директно научни утицај, они пружају увид у друштвени домет и рану видљивост истраживања.¹³

Поред међународних библиометријских индикатора, значајан извор података за праћење научне продукције у Србији имају институционални репозиторијуми и национални портал еНаука. Ови дигитални системи омогућавају систематско прикупљање и доступност научних радова на нивоу институције, пружајући поуздане податке о продукцији истраживача, врсти документа, години објављивања и нивоу приступа. Подаци из еНауке интегришу информације из међународних база, омогућавајући приказ различитих показатеља видљивости и цитираности радова.

Улога академских библиотека у овом процесу је кључна. Библиотекари обезбеђују квалитет метаподатака, припремају радове за индексирање, посредују у тумачењу библиометријских индикатора и припремају извештаје за евалуацију научне продукције. На тај начин, библиотекарски доприноси поузданости показатеља, широј видљивости резултата истраживања и подршци националном систему научне комуникације.

¹⁰ Stela Filipi Matutinović, *Naučne informacije u Srbiji: protok, dostupnost, vrednovanje*. (Beograd: Srpsko biološko društvo: Biološki fakultet: Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“ : Narodna biblioteka Srbije, 2014): 44.

¹¹ Ђоковић, Гордана. „Научни часописи Филолошког факултета: видљивост, цитираност, вредновање“. *Анали Филолошког факултета* 32.2(2020): 458. <https://doi.org/10.18485/analiff.2020.32.2.23>

¹² Abdalsamad Keramatfar, Hossein Amirkhani, „Bibliometrics of sentiment analysis literature“. *Journal of Information Science* 1.13 (2018): 1.

¹³ Sanja Antonić, *Citatna analiza kao metoda vrednovanja naučnog rada istraživača iz Srbije u periodu od 2000. do 2016. godine: doktorska disertacija*. (Beograd: S. Antonić, 2019), 129. <http://phaidrabg.bg.ac.rs/o:22544>.

ИНСТИТУЦИОНАЛНИ РЕПОЗИТОРИЈУМИ И ВИДЉИВОСТ НАУЧНЕ ПРОДУКЦИЈЕ

У циљу повећања видљивости и доступности научних резултата, академске институције све више уводе институционалне репозиторијуме. Ови дигитални системи омогућавају трајно складиштење публикација, радова, публикација, пројектних и других истраживачких резултата, као и њихово лако проналажење и преузимање. Поред основне функције архивирања, репозиторијуми омогућавају увид у податке о продукцији научних истраживача, врсти документа, години објављивања и нивоу приступа, док се индикатори цитираности и видљивости добијају кроз интеграцију са националним порталом еНаука или међународним базама података. Поред традиционалних извора, *WoS* и *Scopus*, портал еНаука користи и податке из *Dimensions*,¹⁴ *OpenCitations*¹⁵ и *PubMed/PubMed Central*.¹⁶ Ови извори омогућавају приказ различитих показатеља видљивости и цитираности радова, праћење продукције истраживача и институција, као и упоредиву анализу међу дисциплинама. Комбинација више извора података омогућава свеобухватнији и поузданији приказ научних резултата на националном и међународном нивоу. Ефикасност ових платформи у великој мери зависи од квалитета метаподатака, попуњености података и активног учешћа истраживача и библиотекара, што у пракси јесте значајан изазов.

У Србији је национални портал еНаука централни систем за праћење научне продукције и видљивости истраживача и институција. Осим евидентирања радова, пројеката и других истраживачких активности, портал омогућава увид у профиле истраживача и повезивање са институционалним репозиторијумима, уз поштовање међународних стандарда и модела података CERIF, који представља стандардизовани оквир за описивање истраживачких активности, пројеката, публикација и институционалних односа.¹⁷ Овим портал еНаука пружа основу за приказ показатеља видљивости и цитираности радова, чиме се подржава процес евалуације научног рада и управљање научноистраживачким активностима на националном нивоу.

¹⁴ Dimensions, <https://www.dimensions.ai/> (приступљено 31. 3. 2026)

¹⁵ OpenCitations, <https://opencitations.net/> (приступљено 31. 3. 2026)

¹⁶ PubMed, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/> (приступљено 31. 3. 2026)

¹⁷ Биљана Косановић, “еНаука – CRIS у Србији.” *Инфотека* 23, 2 (2024): 87. https://infoteka.bg.ac.rs/ojs/index.php/Infoteka/article/view/2023.23.2.6_sr/697 (приступљено 18. 3. 2026)

Посебан значај институционални репозиторијуми имају у друштвено-хуманистичким наукама и истраживањима која се воде на језицима на мањим говорним подручјима. Радови из ових области често нису широко обухваћени међународним цитатним базама, што може утицати на видљивост и показатеље утицаја истраживача и институција. Комбинација репозиторијума и портала еНаука омогућава да резултати истраживања постану доступни широј научној заједници и да се кроз показатеље видљивости и цитираности добије објективнији приказ научног учинка. На тај начин омогућава се потпуније и поузданије праћење научне продукције.

АКТИВНОСТИ АКАДЕМСКИХ БИБЛИОТЕКА У ЕВАЛУАЦИЈИ НАУЧНЕ ПРОДУКЦИЈЕ

Академске библиотеке имају значајну улогу у подршци истраживачима и институцијама у процесу евалуације научних резултата. Кроз стручну помоћ у примени библиометријских индикатора, библиотекари омогућавају поуздано праћење научне продукције и цитираности радова. Њихове активности обухватају припрему публикација за индексирање у међународним базама података, проверу и унапређење метаподатака, као и осигуравање квалитета података у институционалним репозиторијумима.

Посебно значајан сегмент ове подршке је рад на институционалним репозиторијумима. Библиотекари организују и уносе податке о публикацијама и другим научним резултатима, водећи рачуна о њиховој правилној класификацији, повезивању аутора и институција, као и примени стандардизованих и међународно признатих идентификатора. На тај начин омогућава се интеграција података у националне системе, као што је еНаука, и њихово повезивање са ширим информационим окружењем. У Србији постоји све већи број стручних и обучених библиотекара који су активно укључени у развој и одржавање институционалних репозиторијума, као и у међународне иницијативе у овој области.¹⁸

Поред управљања подацима, библиотеке имају и важну саветодавну улогу. Библиотекари упућују истраживаче на могућности отвореног приступа, избор релевантних база података и коришћење алата за праћење научне видљивости и утицаја. Истовремено, активно доприносе развоју и

¹⁸ Биљана Косановић, “еНаука – CRIS у Србији.” *Инфотека* 23, 2 (2024): 95. https://infoteka.bg.ac.rs/ojs/index.php/Infoteka/article/view/2023.23.2.6_sr/697 (приступљено 18. 3. 2026)

примени политика отворене науке, чиме се подстиче доступност и интересабилност научних информација.

Иако је улога библиотекара у овим процесима од суштинског значаја, она често није довољно препозната. Ипак, њихов допринос је кључан за обезбеђивање поузданих података, ефикасно функционисање репозиторијума и јачање видљивости научне продукције институција.

На основу наведеног, институционални репозиторијуми и национални портал еНаука чине важне алате за евалуацију научних резултата, чија успешност у великој мери зависи од стручне подршке библиотекара. У том контексту, библиотекари заузимају све значајније место у систему научне комуникације.

Да би се ова улога конкретније илустровала, у наредном поглављу приказује се студија случаја Репозиторијума Филолошког факултета Универзитета у Београду, као пример добре праксе у праћењу научне продукције, цитираности и видљивости публикација.

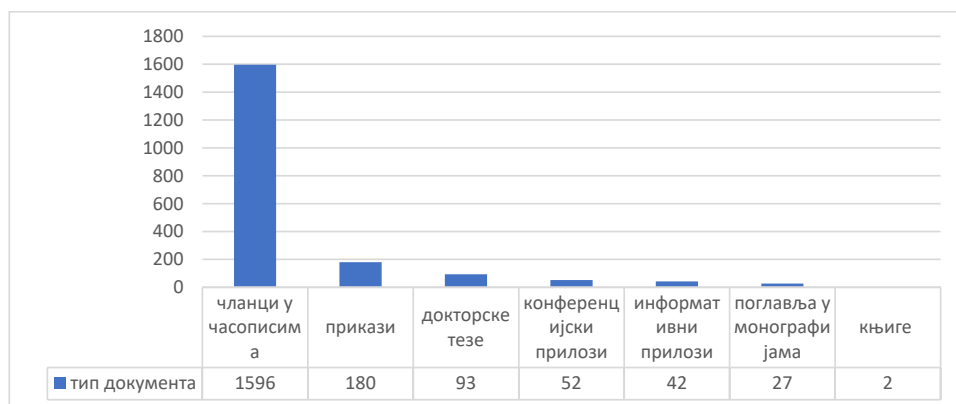
СТУДИЈА СЛУЧАЈА: РЕПОЗИТОРИЈУМ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

Репозиторијум Филолошког факултета Универзитета у Београду (РЕПФФ) је институционални дигитални систем намењен складиштењу, организовању и обезбеђивању доступности научних публикација, резултата пројеката и других исхода истраживачких активности. Платформа је усклађена са међународним стандардима за дистрибуцију научних информација и повезана са националним порталом еНаука, чиме се омогућава интеграција података и њихова већа видљивост у научној заједници. Додатна апликација „Аутори, пројекти, публикације“ (АРР) подржава претраживање података, размену метаподатака са другим системима, као и праћење показатеља видљивости и цитираности преко сервиса Altmetric, Dimensions, Scopus и Web of Science.¹⁹

Подаци у Репозиторијуму Филолошког факултета могу се анализирати по следећим категоријама: тип документа, ниво доступности, назив часописа и година објављивања. Према типу документа, највише публикација чине чланци у часописима (1596), следе прикази (180), докторске тезе (93), конференцијски прилози (52), информативни прилози (42), поглавља

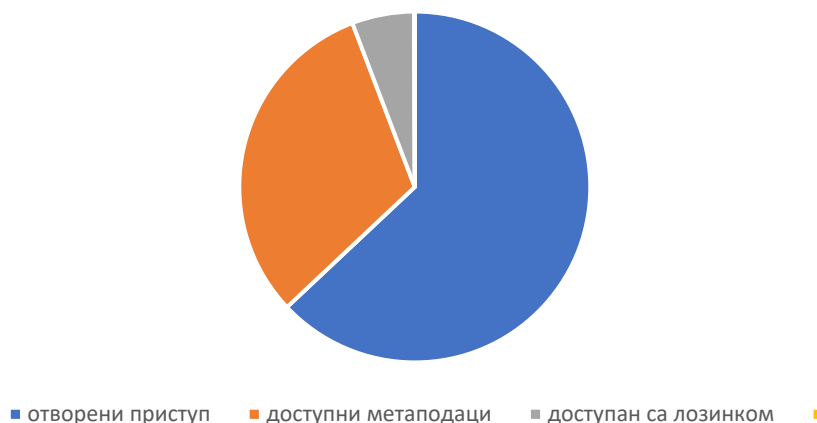
¹⁹ РЕПФФ – Репозиторијум Филолошког факултета <https://repff.fil.bg.ac.rs/> (приступљено 20. 3. 2026)

у монографијама (27) и књиге (2). Важно је нагласити да подаци из Репозиторијума не одражавају целокупну издавачку продукцију Филолошког факултета, будући да је систем релативно нов и да се његово попуњавање и даље одвија. Тренутно су најзаступљенији радови из научних часописа, док се публикације из других извора, укључујући студентске тезе и монографске публикације, постепено додају.

Графикон бр. 1: Тип документа

Анализа нивоа доступности показује да је 1253 документа доступно у отвореном приступу, 621 је доступан само кроз метаподатке, док је 114 докумената ограничено на приступ уз лозинку. Подаци указују на значајну заступљеност отвореног приступа, али и на постојање простора за даље унапређење доступности научних резултата.

Графикон бр. 2: Ниво доступности докумената

Према заступљености часописа, највећи број радова потиче из *Анали Филолошког факултета* (482), затим следе *Зборник Матице српске за славистику* (130), *Славистика* (126) и *Наслеђе* (105)... Оваква расподела указује на кључне канале научне комуникације у оквиру области које се проучавају на Филолошком факултету.

Графикон бр. 3: Наслови заступљених часописа

Приказани подаци омогућавају увид у структуру научне продукције запослених на Филолошком факултету, као и њену доступност и заступљеност у различитим типовима публикација. Истовремено, повезаност Репозиторијума са еНауком и релевантним међународним базама података омогућава праћење показатеља видљивости и цитираности, што овај систем чини значајним инструментом за евалуацију научног рада.

Међутим, резултате анализе неопходно је тумачити у контексту чињенице да Репозиторијум још увек не представља потпун корпус научне продукције, већ базу која се континуирано развија и допуњује. У том смислу, уочени односи између различитих типова публикација и нивоа доступности одражавају пре свега стање тренутно обрађених података, а не коначну структуру научне продукције запослених.

Упркос наведеним ограничењима, Репозиторијум Филолошког факултета пружа значајне могућности за праћење научне продукције, идентификацију трендова и анализу доступности и видљивости радова. Његов даљи развој, који подразумева систематичнији унос различитих типова публикација, унапређење квалитета метаподатака и потпунију интеграцију са релевантним информационим системима, допринеће његовој већој поузданости и значају у процесима евалуације.

Студија случаја Репозиторијума Филолошког факултета показује да институционални репозиторијуми, иако често у фази развоја, већ у раној фази могу чинити важан инструмент за праћење научне продукције и њене видљивости. Са даљим унапређењем и потпунијим обухватом података, њихова улога у евалуацији научноистраживачког рада постаје све израженија.

ЗАКЉУЧАК

Институционални репозиторијуми и стручна библиотекарска подршка показали су се као основни елементи савремене научне комуникације. Они омогућавају истраживачима и институцијама да систематски прате продукцију, видљивост и утицај својих радова, уз обезбеђивање квалитетних и проверених података. Истовремено, ови алати подстичу примену принципа отвореног приступа и подижу видљивост научних резултата на националном и међународном нивоу.

Студија случаја Репозиторијума Филолошког факултета илуструје да успостављање и одржавање таквих система захтева активну улогу библиотекара, који обезбеђују тачан унос података, њихову проверу и повезивање са ауторима и пројектима. Њихов рад омогућава поуздану евалуацију научних резултата и пружа основу за стратешко планирање и развој видљивости институције.

Будући развој институционалних репозиторијума могао би да обухвати нове показатеље видљивости, ширу повезаност са националним и међународним системима, као и јаснију улогу библиотекара у вођењу и организовању података и публикација. На тај начин ови системи ће и даље бити важан инструмент за транспарентност, видљивост и квалитет научног рада, те доприносити развоју научне заједнице и политика отворене науке.

ЛИТЕРАТУРА

1. Antonić, Sanja. *Citatna analiza kao metoda vrednovanja naučnog rada istraživača iz Srbije u periodu od 2000. do 2016. godine: doktorska disertacija*. Beograd: S. Antonić, 2019. <http://phaidrabbg.bg.ac.rs/o:22544>.
2. Ђоковић, Гордана. „Библиометријска анализа домаћих научних часописа из језика и књижевности у WoS и Scopus цитатним базама података“. *Књижевна историја* ISSN 0350-6428, Vol. 54, No. 178 (2022): 297–324. <https://doi.org/10.18485/kis.2022.54.178.14>

3. Ђоковић, Гордана. „Научни часописи Филолошког факултета: видљивост, цитираност, вредновање“. *Анали Филолошког факултета* 32.2(2020): 449–462. <https://doi.org/10.18485/analiff.2020.32.2.23>
4. Косановић, Биљана. “еНаука – CRIS у Србији.” *Инфотека* 23, 2 (2024): 95. https://infoteka.bg.ac.rs/ojs/index.php/Infoteka/article/view/2023.23.2.6_sr/697 (приступљено 18. 3. 2026)
5. Filipi Matutinović, Stela. *Научне информације у Србији: проток, доступност, вредновање*. Београд: Српско биолошко друштво: Биолошки факултет: Универзитетска библиотека „Svetozar Marković“ : Народна библиотека Србије, 2014.
6. Garfield, Eugene. “Journal impact factor: a brief review.” *Смај* 161.8 (1999): 979-980.
7. Keramatfar, Abdalsamad&Hossein Amirkhani (2018). „Bibliometrics of sentiment analysis literature“. *Journal of Information Science* 1.13 (2018): 1.
8. Moed, Henk F. “Citation analysis of scientific journals and journal impact measures.” *Current Science* (2005): 1990-1996.
9. Saha, Somnath, Sanjay Saint, and Dimitri A. Christakis. “Impact factor: a valid measure of journal quality?.” *Journal of the Medical Library Association* 91.1 (2003): 42.

Линкови:

Web of Science, Clarivate <https://www.webofscience.com/> (приступљено 31. 3. 2026)

Scopus, Elsevier <https://www.scopus.com/> (приступљено 31. 3. 2026)

Dimensions, <https://www.dimensions.ai/> (приступљено 31. 3. 2026)

OpenCitations, <https://opencitations.net/> (приступљено 31. 3. 2026)

PubMed, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/> (приступљено 31. 3. 2026)

РЕПФФ – Репозиторијум Филолошког факултета <https://repff.fil.bg.ac.rs/> (приступљено 20. 3. 2026)

Gordana Đoković

University of Belgrade

Faculty of Philology

LIS Department

gordana.djokovic@fil.bg.ac.rs

THE ROLE OF ACADEMIC LIBRARIES IN THE EVALUATION AND ENHANCEMENT OF THE VISIBILITY OF SCIENTIFIC PRODUCTION

Summary: The evaluation of scientific research today relies on bibliometric indicators that enable the assessment of researchers, librarians, and scholarly journals. The visibility and citation of publications represent key aspects of evaluation, as greater accessibility of research results contributes to higher citation rates. Therefore, increasing attention is given to strategies that make publications easily accessible and recognizable at the international level.

One of the ways to enhance visibility is the inclusion of publications in institutional digital repositories and national systems for monitoring research output, such as the eNauka portal. This paper uses the Repository of the Faculty of Philology as a case study, presenting document types, levels of accessibility, and the distribution of publications across journals, as well as the role of librarians in data entry and maintenance. The results indicate that institutional repositories, supported by eNauka and librarians, can serve as an effective tool for the evaluation of research output and for increasing the visibility of researchers and institutions in Serbia.

Keywords: research evaluation, bibliometrics, institutional repositories, research visibility, academic libraries, eNauka